

Poul Johannes Johansen, nevndarformaður í Føroya Banka:

-Tann almenni sektorururin má minkast í stundini

Tíverri er tíðin runnin frá okkum til so líðandi at loysa tann trupulleikan, ið eftir er: at fáa javnvág á figgjarlógina. Tí má tann almenni sektorurin minkast beinanvegin. Hetta segði nevndarformaðurin í Føroya Banka, Poul Johannes Johansen á aðalfundi bankans í vikuni. Hann kom við rættiliga hörðum ábreiðslum móti politikarunum og landsstýrinum og vísti á, at nógvar av iløgnum í samferðslumál er púra óneyðugar og kom við uppskoti um, at tað almenna setir stórt sæð allar pengar, ið eru játtaðir til almennar iløgur, í ein grunn. Hesin peningur skal so brúkast til iløgur í vinnulívið.

Vit prenta ein part av frágreiðing hansara:

Øll vita vit, at tvey fyrbrigdi eru av alstórum týðningi hjá øllum fyrirkomum: gjaldfæri og rentabilitetur. Allar fyrirkomur hava tærv á gjaldfæri og rentabiliteti. Gjaldfæri — likviditetur — kreyst fyrir at greiða daglig gjöld, og rentabilitetur kreyst, skal fyrirkomuni vera liv lagað. Tó kann eitt virki haldast í gongd í eina tíð, hóast rentabiliteturin ikki er so góður. Men tað kann ikki haldast í gongd ein einasta dag uttan gjaldfæri. Hevur eitt virki ongan tókun pening, ongan likviditet, so steðgar tað upp.

Føroya Landsstýri kann sammetast við eina stóra fyrirkomu — ja, tað størsta í landinum. Vit vita, at rentabiliteturin hevur ikki verið góður hesi seinastu árin, men hetta hevur ikki darvað rakstrinum stórvegis. Landskassin hevur eisini havt ein stóran gjaldfæris-tærv hesi seinastu árin, og hann hevur verið naktadur við lánøkku.

Steðgar upp!

Tað er greitt, at tað almenna hevur aftur í ár stóran gjaldfæristærv. Eitt lán uppá 110 mió. DEM, svarandi til uml. 420 mió. kr. er tikið, og harumframt eru 50 mió. kr. læntar frá Tryggingarsambandinum. Henda lánøkka var avgjørt neyðug fyrir at nækta gjaldfæristærvin hjá Landskassanum. Vórðu hesi lán ikki tikin, hevði tað almenna steðgað upp.

Tað er greitt, at gjaldfæristærvur Landskassans kann bert verða figgjaður við lánøkku uttanlands. Gjaldfæristærvin fær Landskassin ikki naktadán í Føroya Banka og neyvan í nokrum øðrum peningastovni í Føroyum heldur.

Føroya Banki hevur javn-

an samband við útlandska bankaheimin. Frá hesum keldum hevur bankin fingið eina greiða ábending um, at Føroya Landsstýri skal ikki rokna við at kunna læna meira pening uttanlands. Kemur hetta yvirhøvur uppá tal, verður rentan høg og aðrar treytir rættuliga harðar.

Tey vánaligu útlitini fyrir at fáa lán uttanlands koma tí ikki einas av tvørrandi áliti á Føroya Landsstýri. Hetta kemst eisini av, at gjaldfærið á alheims lánmarknaðinum er vánaligt í løtuni. Eftir at rentan í Danmark er lækkað tey seinastu árin, hava mong virki lagt uttanlandslán um til krónulán. Eitt úrslit av hesum er, at gjaldfærið er versnað í Danmark. Stórir innanhýsis trupulleikar eru í Noregi, Svøríki og Finnlandi, og haðani fæst ongin likviditetur. Týskland lænir til tað fyrverandi Eystur týskland. Nýggj solvenskrøv seta strangari treytir í t.d. USA og Japan. Úrslitið av øllum hesum gerst, at gjaldfærið er ikki serliga gott á alheims peningamarknaðinum í løtuni.

Størsta avbjóðingin

Føroya Banki heldur tí, at spurningurin um gjaldfæri verður størsta avbjóðingin hjá Føroya Landsstýri fram eftir.

Við láninum, sum Landskassin hevur tikið, verður tann almenni gjaldfæris-tærvurin naktadur í eina tíð, kanska hetta árið út. Hetta gevur politikkarum eitt skotbrá at loysa teir strukturrellu trupulleikarnar á figgjarlógini. Allir politikkarar út øllum flokkum mugu tí standa saman og gloyma flokspolitisk og lokalpolitisk áhugamál og nýta tað, ið

eftir er av 1992 til at tillaga tann almenna sektorin, so javnvág fæst á figgjarlógina í 1993.

Hvi ger formaðurin so nógvar burtúrur stóðini hjá Landskassanum í sinari frágreiðing? Tað er sjálvandi tí, at Føroya Landsstýri er størsta fyrirkomu í landinum, og steðgar tann almenni sektorurin upp, so ávirkar tað alt samfelagið. Tað ávirkar vinnuna, bankarnar og ikki minst tey privatu húsarhaldini.

Kortini skulu vit ikki gloyma tað, at javnvág er í samlaða búskapinum í løtuni. Fyribilstól vísa javnvág í gjaldsjaxlanum, og tað er eisini positivt, at tann samlaða uttanlandsskuldin ikki økst. Men tíverri er tíðin runnin frá okkum til so líðandi at loysa tann trupulleika, ið eftir er: at fáa javnvág á figgjarlógina. Tí má tann almenni sektorurin minkast beinanvegin.

Iløgurnar

Poul Johannes Johansen kom eisini inná iløgurnar tað almenna ætla at gera. Hann segði:

— Tá útlitini fyri gjaldfærinum eru so álvarsom, sum greitt er frá frammanfyrir, hevur tað ómetaliga stóran týðning, at tað gjaldfærið, sum er í landinum, verður nýtt á skilabesta hátt. Gjaldfæri kann nýtast til rakstur ella iløgur.

Iløgurnar vóru rættuliga stórar tey fyrstu árin í 80 unum. Sammettar við bruttotjóðartrúðuna vóru iløgurnar 40 til 50%. Tey seinastu árin eru iløgurnar minkaðar so nógvar, at tær skuldu helst ikki minkað meira.

Færri iløgur eru ein hævudsorsøk til, at innflutning-

Poul Johannes Johansen, nevndarformaður í Føroya Banka: -Vit hava fingið greiða ábending um, at Føroya landsstýri skal ikki rokna við at kunna læna meira pening uttanlands.

urin er minkaður tey seinastu árin. Ansast má eftir, at iløgurnar ikki minka nógvar meira, tí vinnutólini mugu endurnýggjast, og her hugsi eg serliga um fiskivinnuna. Ráð mugu vera til viðlíkahald og enduriløgur.

Tað hevur samstundis alstóran týðning, at gjaldsjaxlan ikki aftur fer at geva undirskot. Tvær avmarkingar gera seg tí galdandi, tá talan er um tær samlaðu iløgurnar í landinum. Onnur avmarkingin er gjaldfærið, hin er gjaldsjaxlan. Hesar avmarkingar gera, at tær samlaðu iløgurnar í Føroyum neyvan kunnu økjast, uttan nýtslan minkar. Tí hevur tað stóran týðning, at tað verða tær røttu iløgurnar, sum verða gjørdar. Almennar iløgur í vegir, havnir, berghol, skúlar og líknandi mugu toyggjast ella útsetast, og vinnuligar iløgur mugu takast framum.

I dag er tað kortini soleiðis, at tær flestu iløgurnar eru almennar. Sera fáar privatar iløgur verða gjørdar, bæði tí at vinningsmøguleikarnir eru smár og eisini tí, at gjaldfærið hjá bankunum er sera trongt.

Púra óneyðugar iløgur

Nevndarformaðurin í Føroya Banka vísir á, at tað á figgjarlóg lógtingsins eru 290 mió. kr. settar av til iløgur og iløgustudningar. Mangar av hesum iløgum mugu sigast at vera púra óneyðugar, serliga tá vit hugsa um, at tann størsti parturin — 180 mió. kr. — fer til samferðslumál. Vit hava ikki brúk fyri fleiri bergholum, vegum, havnum og líknandi í løtuni. Serstakliga ikki, tá valið stendur imillum hesar iløgurnar og produktivar iløgur, slgur Poul Johannes Johansen, og hann heldur fram:

— Lat meg taka eitt dømi: Um valið stendur imillum at brúka 10 mió. kr. til vegagerð ella at brúka

henda pening til eithvørt framleiðsluskapandi, t.d. eina góðskingardeild á einum flakavirki — er tað so nakar, sum ivast í, hvør av hesum iløgum eigur at verða gjørd?

Spurningurin er so, hvussu hesin peningur, ið er settur av til óneyðugar almennar iløgur, á bestan hátt kann veitast yvir í produktivar iløgur? Føroya Banki skjýtur upp, at tað almenna setir stórt sæð allar teir pengar, ið eru játtaðir til almennar iløgur, í ein grunn. Hesin grunnur skal so seta kapital í framleiðsluløgur javnsíðis við bankapening. Á henda hátt verður peningur, ið er settur av til almennar iløgur, fluttur yvir til iløgur í vinnutólini. Samstundis verður tryggjað, at peningurin verður investeraður til marknaðartreytir. Hesum skulu bankarnir syrgja fyrir. Tankin, eg havi nevnt, er ikki nýggjur, men sera aktuellur í løtuni, tí um vend ikki kemur í, kann tað henda, at einas almennar iløgur verða gjørdar.

Virksemið

Um virksemið í landinum sigur nevndarformaðurin m.a.:

— Virksemið er minkað hesi seinastu árin. Fólk spyrja í dag, nær vit eru komin á botn. Rættari er helst at siga, at samfelagið er nú á einum øðrum búskaparligum stigi, enn tað hevur verið, og talan um tindar og botnar eigur tí heldur at skiftast út við talu um náttúrligar broytingar av tí samfeligsstigi, vit eru á nú. Eitt er greitt, og tað er, at búskapurin í Føroyum verður hereftir tengdur meira at framleiðsluvirðinum. Skal virksemið økjast, má framleiðsluvirðið økjast.

Tað, sum færoyingar duga best, er at sigla, fiska og virka fisk til. Hetta er náttúrligt og ein avleiðing av okkara geografisku víður-skiftum.

Okkara egnu grunnar fara neyvan at geva nógvar meira enn tað, teir geva í løtuni — ið hvussu so er ikki tey fyrstu árin, um metingar hjá fiskifrøðingunum eru eftirfarandi. Heldur ikki er lætt at finna aðrar fiskileiðir. Tískil kunnu vit neyvan rokna við, at okkara samlaða veiða fer at økjast stórvegis tey fyrstu árin.

Farmaskipini

Føroya Banki heldur, at farmaskipasigling er eitt dygdargott iskoyti. Men skulu vit aftur í gongd við hesa vinnu kreyst umhugsni, fyrilit, fyrireiking og kapitalur. Helst noyðast vit at ásanna, at henda vinna skal byggjast spakuliga upp, so tey somu mistøkini sum vórðu gjørd í 80 unum, ikki verða gjørd aftur. Hetta merkir so eisini, at tað stóra búskaparliga avkastid kemur ikki beinanvegin.

Umframt rávøru kreyst eisini hollur kunneiki, tá fiskur skal virkast. Vit siggja, at fleiri og fleiri fáa sær útbúgving í at virka fisk til. Eisini siggja vit, at tað er ikki altíð neyðugt, at vit færoyingar sjálvir veiða allan tann fisk, sum vit virka til. Vit eiga at nýta tann fisk, vit sjálvir veiða, optimalt, og harafrat eiga royndirnar við at keypa fisk til virkingar at halda fram. Keyptur fiskur — feskur ella frystur — kann skapa møguleikar fyrir, at framleiðslutólini verða nýtt mest móguligt. So leingi, vit hava ágrýtni, útbúgving og fyrilit í fiskivinnu okkara á landi og sjógv, kunnu vit aftur økja tað búskaparliga avkastid og tryggja, at tann javnvág, ið er fingin í okkara samlaða búskap, verður varðveitt.

1992

Síðani kemur Pól Johansen inn á útlitini fyrir 1992:

— Hvussu árið 1992 fer at hildnast, er sjálvandi torført

Framhald á síðu 18